

IN MEMORIAM: 100 DE ANI DE LA NAȘTEREA SCRIITOAREI NINA CASSIAN¹

IN MEMORIAM: 100 YEARS SINCE THE BIRTH OF WRITER NINA CASSIAN

EROTISM ȘI SENZUALITATE ÎN LIRICA NINEI CASSIAN

EROTICISM AND SENSUALITY IN THE LYRICS OF NINA CASSIAN

CONSTANTIN ȘCHIOPU²

doctor habilitat în pedagogie, profesor universitar,
Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice

<https://orcid.org/0000-0002-0568-9615>

CZU 821.135.1-1(498).09

DOI <https://doi.org/10.55383/amtap.2025.1.27>

Articolul analizează lirica Ninei Cassian din perspectiva conceptelor de senzualitate și erotism. În primul subcapitol sunt prezentate definiții și interpretări filosofice ale celor două concepte, pornind de la gânditori precum Georges Bataille, Michel Foucault și Julia Kristeva. Senzualitatea este înțeleasă ca dimensiune perceptivă și afectivă a existenței, iar erotismul ca experiență a limitei, a dorinței și a alterității. În al doilea subcapitol, aceste idei sunt aplicate în analiza mai multor poezii reprezentative ale Ninei Cassian. Poezia sa este caracterizată printr-o expresivitate a trupului și a emoției, în care dorința se împletește cu luciditatea și cu rafinamentul stilistic. Concluzia evidențiază că senzualitatea și erotismul nu sunt doar teme recurente, ci esențe ale vocii poetice și ale unei estetici a intimității.

Cuvinte-cheie: senzualitate, erotism, poezie, eu liric, stare lirică

The article analyzes Nina Cassian's poetry through the lens of the concepts of sensuality and eroticism. The first section presents definitions and philosophical interpretations of these concepts, drawing on thinkers such as Georges Bataille, Michel Foucault, and Julia Kristeva. Sensuality is understood as a perceptive and affective dimension of human experience, while eroticism is viewed as a limit-experience, involving desire and otherness. In the second section, these theoretical ideas are applied to the analysis of several representative poems by Nina Cassian. Her poetry is characterized by an expressiveness of the body and emotion, in which desire blends with lucidity and stylistic refinement. The conclusion emphasizes that sensuality and eroticism are not merely recurring themes, but essential elements of her poetic voice and of an aesthetic of intimacy.

Keywords: sensuality, eroticism, poetry, lyrical self, lyrical state

Introducere

De-a lungul timpului, literatura a fost una dintre cele mai fertile forme de expresie a senzualității și erotismului, oferind limbajului posibilitatea de a transfigura trăirea trupului, a dorinței și a afectului în formă artistică. Departate de a fi doar teme pasagere sau frivole, senzualitatea și erotismul au traversat toate epocile culturale, de la poemele sacre ale Antichității la lirica modernă și postmodernă, păstrându-și funcția profund umană de a reflecta intimitatea, fragilitatea și complexitatea relațiilor dintre

1 Articolele sunt elaborate pe baza simpozionului științific internațional *Memoria ca zestre*, desfășurat la 15 noiembrie 2024, la AMTAP

2 E-mail: schiopu-constantin@yahoo.com

oameni. Senzualitatea, ca limbaj al simțurilor și al percepției directe, aduce în poezie o dimensiune vitală, organică, prin care cuvântul atinge materia, gestul, mișcarea, sunetul trupului. Erotismul, în schimb, introduce în spațiul literar nu doar tensiunea dintre atracție și refuz, dintre pasiune și lege, ci și posibilitatea unei transgresiuni simbolice, a unei ieșiri din normă prin experiența dorinței. Împreună, cele două constituie un cod liric care nu vorbește doar despre iubire, ci despre limitele sinelui, despre raportul dintre spirit și carne, despre nevoia de comuniune și spaima de singurătate. În acest cadru general, lirica Ninei Cassian se plasează într-o tradiție poetică a senzualului cultivat și a erotismului inteligent, rafinat. Poezia sa nu reproduce pur și simplu erotismul ca temă, ci îl reinterpretează în cheia unei expresivități personale, cu accente filosofice și confesive. Studiul de față își propune să examineze modul în care aceste două dimensiuni – senzualitatea și erotismul – devin nu doar pretexte tematice, ci elemente constitutive ale vocii poetice a Ninei Cassian, susținând o poetică a libertății interioare și a explorării afective fără inhibiții.

Dimensiuni filosofice ale erotismului și senzualității

Erotismul este un concept complex, care depășește sfera instinctului sexual și se referă la dimensiunea simbolică, estetică și emoțională a dorinței. El implică nu doar atracția fizică, ci și jocul subtil al imaginației, al fanteziei, al apropierii și al tensiunii dintre ființe umane. În sens strict biologic, erotismul, diferit de sexualitate, ce răspunde unui impuls fiziologic, presupune conștiință, cultură, alegere și semnificație. El este un limbaj al dorinței, o formă de expresie a afectivității și a relației cu celălalt. Abordat din perspectivă filosofică, erotismul, potrivit lui Georges Bataille, nu este doar o formă intensificată a sexualității, ci o experiență existențială profundă, care implică o transgresiune a limitelor impuse de morală, religie și rațiune. În lucrarea sa fundamentală *L'Érotisme*, G. Bataille construiește o teorie filosofică și antropologică a erotismului, pe care îl situează între viață și moarte, între sacru și profan. Astfel, în concepția filosofului, plăcerea erotică este, în esență, o pierdere a granițelor dintre sine și celălalt, o suspendare a eului, o formă de „mică moarte”, este experiența morții trăită simbolic, o abolire temporară a ordinii, a raționalului, a interdicției [1]. Inspirat de antropologia lui Durkheim și Mauss, G. Bataille consideră că erotismul are o funcție sacră, autorul susținându-și afirmația prin referire la societățile arhaice, în care sexualitatea era integrată în ritualurile religioase. Cât privește lumea modernă, conform lui G. Bataille, dimensiunea sacră a erotismului este reprimată, dar re apare în formă estetică, literară sau prin trăiri liminale (cum ar fi pasiunea, extazul, perversiunea). G. Bataille vede în artă – în special în literatură – o formă privilegiată de explorare a eroticii. Potrivit lui, marii autori nu doar că descriu sexualitatea, ci o problematizează în termeni filozofici și simbolici, literatura devenind, astfel, un teritoriu în care se poate trăi „la limită” – o zonă a excesului, a transgresiunii și a revelației. Raportându-l la individul uman, filosoful francez consideră că erotismul nu este altceva decât o formă de comuniune și pierdere de sine: în actul erotic autentic, individul își suspendă limitele, eul se dizolvă în plăcere și abandon, într-o stare asemănătoare cu extazul religios, această dizolvare a identității fiind esențială pentru natura transgresivă a erotismului.

Michel Foucault [2], unul dintre cei mai influenți gânditori ai secolului XX, abordează sexualitatea și erotismul nu ca simple fenomene biologice sau psihologice, ci ca produse istorice și sociale, profund legate de mecanismele puterii și ale cunoașterii. În opinia sa, erotismul, ca expresie a sexualității, devine un punct de interferență între individ și normele sociale, între plăcere și control.

Pentru Denis de Rougemont, filosof elvețian, erotismul occidental – strâns legat de mitul iubirii-pasiune – este mai puțin o celebrare a vieții decât o dramatizare a dorinței imposibile. El (erotismul) trădează o tensiune între atracția pentru absolut și realitatea limitată a condiției umane, devenind astfel un limbaj al suferinței și al fugii de sine, o expresie a nevoii de transcendență. În viziunea filosofului, erotismul deschide posibilitatea unei reconfigurări a sinelui prin experiența erotică, în special, reprezentând o formă de autoconstruire, de reflecție asupra sinelui și a relației cu propriul corp, cu plăcerea, cu alteritatea. Considerând că erotismul nu este o celebrare a plăcerii sau a unirii fericite, ci

o intensificare a dorinței prin separare, o formă de ardere lăuntrică perpetuă, care sfârșește adesea în tragedie, filozoful elvețian susține că mitul lui Tristan și Isolda a fost decisiv în formarea viziunii occidentale despre dragoste: o iubire idealizată, chinuitoare, incompatibilă cu căsătoria sau viața socială ordonată [3].

Fiind într-o relație strânsă cu termenul „erotism”, conceptul „senzualitate” nu este echivalent cu cel dintâi, fiecare dintre aceștia doi având domenii semantice și profunzimi diferite. Considerată fundamentul corporal al erotismului (toate formele de erotism implică senzualitate), senzualitatea, în cea mai simplă accepție, propusă de DEX, înseamnă „înclinație spre satisfacerea simțurilor”; „înclinare spre plăcerile trupești” [4]. Fr. Nietzsche considera senzualitatea drept manifestare a forței creatoare, care animă tot ce este viu. În *Nașterea tragediei* [5], filosoful german introduce opoziția dintre: apolinic – principiul ordinii, măsurii, raționalității și dionisiac – principiul haosului, instinctului, senzualității. Nietzsche elogiază dionisiacul, pe care îl identifică cu arta autentică și cu viața trăită în intensitate. Senzualitatea este, prin urmare, o cale de accedere la experiențe estetice și existențiale profunde, de eliberare din convențiile rigide. Pentru Merleau-Ponty, filozof și antropolog contemporan, senzualitatea este inseparabilă de corp. Corpul, susține în lucrarea sa Merleau-Ponty, nu este doar un obiect printre altele, ci subiectul experienței, mediul în care percepem lumea, senzualitatea însemnând o deschidere a corpului către lume, o ființare în lume prin intermediul simțurilor. „Corpul este subiectul primordial al percepției, primul și principalul mod al existenței noastre în lume”, afirmă filosoful [6]. Erotismul, în viziunea lui Merleau-Ponty, este o manifestare a comuniunii trupurilor, o experiență în care senzualitatea depășește limitele individuale și deschide către celălalt. În această ordine de idei, autorul consideră că arta, estetica sunt modalități în care senzualitatea corpului devine expresie și mod de revelare a lumii. În gândirea Juliei Kristeva, senzualitatea nu este doar o experiență corporală sau afectivă, ci o forță constitutivă a procesului simbolic, adică a modului în care se naște și se structurează sensul în limbaj, artă și identitate. Privit ca element-cheie al semioticului, senzualitatea, conform opiniei cercetătoarei, aduce tensiune, variație, afect în discurs, îl face pe creator să vibreze, să creeze emoție, îl leagă de trăirea corporală, nu doar de logică. „În fiecare text poetic, în fiecare enunț viu, se simte bătaia unei inimi senzoriale” [6]. Pentru Ju. Kristeva, un limbaj care își pierde legătura cu senzualitatea devine rigid, golit de viață, ideologic, abstract, „mort”. Funcția senzualității este aceea de a înnoi constant simbolicul, de a-l păstra viu și permeabil la experiență [7].

Sintetizând cele menționate în subcapitolul respectiv, remarcăm faptul că dimensiunile fundamentale ale existenței umane, aflate la intersecția dintre corp, emoție, spirit și expresie, senzualitatea și erotismul nu definesc doar latura biologică a omului, ci și cea estetică, metafizică și simbolică. Ele pun în lumină misterul corporalității, forța creatoare a dorinței și capacitatea umană de a transforma trăirea în expresie, iar instinctul – în artă sau iubire.

Lirica Ninei Cassian: tentația rostirii carnale sau trupul ca metaforă vie

Nina Cassian introduce în poezia românească un inedit de pasiune și senzualitate feminină, ea scrie o poezie de un erotism fascinant, atât carnal, cât și spiritual. Erotismul, în cazul liricii N. Cassian, este un joc al emoțiilor și plăcerii. Astfel, poemele ei nu sunt decât o abordare sinceră și directă a dorinței, unde corpul devine un spațiu de exprimare a emoțiilor și a pasiunilor. Eul feminin vede și așteaptă de la subiectul adorației ca acesta să fie sursa infinită a satisfacției/satisfacțiilor ei. Poeta celebrează dragostea trupească. Dorindu-se unul pe altul, trăind plăcerile lumești, bucurându-se de intimitate („Și mâna ta doarme pe șoldul îngust/ ca un șarpe domestic al cărui unic venin/ e grația”) [8 p. 129], cei doi se complinesc trupește și sufletește. Erosul la N. Cassian devine ispită, febră fiziologică. Iubirea carnală, în viziunea autoarei, este „un nesaț, o „îngemănare”, o „zvâcnire”, a sângelui, o schimbare de culoare a acestuia, „una mai pură”, precum afirmă poeta („Întâi, sfios, îmi înconjurase gâtul,/cu volute melodioase,/încât mi-era-mbrăcat tot gâtul/în brățărilor acelei melodii”) [8 p. 278]. Ea, iubirea carnală, are drept consecință/ presupune „o mare ușurare” și, în final, „sleire de puteri”. Interesant de

menționat, în acest caz, că autoarea valorifică mitul zburătorului, în accepțiunea lui clasică: un demon care chinuie, devorează. „Zburătorul sta crispat pe gâtul meu/ și mă bea, mă bea mereu./Aripile-i pâlpâiau, și tot mai libere,/ochii îi ardeau ca două litere” [8 p. 278]. Însuși impactul lui, chiar transformarea ființei este analoagă celeia atestate în mitul Zbutătorului („mă goleam, ca de păcat”, „mai târziu slăbisem foarte”, „eu nu puteam citi mai departe”). Amintim de transformarea Floricăi din *Zburătorul* de I. Heliade-Rădulescu: „Un foc s-aprinde-n mine, răcori mă iau la spate,/Îmi ard buzele, mamă, obrajiimi se pâlesc!/ Ah! inima-mi zvâcnește!... și zboară de la mine!”. Evident, deosebirea dintre eul Ninei Cassian și Florica e foarte mare. Or spre deosebire de Florica, aflată la vârsta pubertății, care cunoaște primii fiori ai iubirii, eul cassian junduește la o dragoste trupestă sinonimă cu plăcerea, rezultată din dăruire totală, fără rezerve, bestială chiar, la o dragoste eliberatoare de poftă, ispite, vindecătoare. „La prima mușcătură,/am simțit o mare ușurare”, afirmă autoarea [8 p. 278]. În ipostaza de învinsă, femeia din lirica Ninei Cassian se apropie, ca viziune a autorilor, de cea a lui Minulescu, aceasta din urmă „obsedată de plăcerea de-a fi-nvinsă”, „torturată de-al duetului final”. Trăind plăcerea de a fi învinse, ambele radiază „supremă frenezie de jărat și schânteii”, în cazul lui Minulescu sau „tunete blânde ce călătoresc prin ființa lor”, în cel al N. Cassian. Plăcerea, la Nina Cassian, este sinonimă cu „o recoltă ce-i umflă pieptul”. Pornirile instinctuale ale femeii nu numai că nu sunt de negat, ci, din contra, sunt demonice („Dacă m-ai chema, ar zvâcni/O mie de păsări în colivii/O mie de uși s-ar da-n lături/Și s-ar umple văzduhul de păsări”) [8 p. 68]. Receptorii corpului nu sunt anihilați, ei continuă să activeze: „Pot să dorm și să visez pe gura ta,/să cânt și să mor pe gura ta,/încă și încă/gura ta,/ radă adâncă/în care-nnoptez după drumul cel lung,/în care ajung și nu mă mai satur să-ajung...” [8 p. 57]. Mai mult. Nesațul naște nevoia unei apropieri trupestă: „Gura mea e rece ca zăpada,/ gura mea, nesărutată.../ Ochii mei s-au spulberat prin spații,/ochii mei, nemângâiații.../ Sâni mei de nimenea atinși,/ păsări ninse, faguri ninși./Mâinile, copiii mei învinși” [8 p. 131]. În alte cazuri, sâni femeii, lacomi de atingere, devin simbolul apropierei fizice, al conexiunii emoționale profunde: „El cuprinse dulce sânul ei,/ greu, puternic și-i răpuse gura/ cu sărutul lui - iar lângă ei,/ arborii își prelungeau făptura/în amurgul limpede căzând/ în răcori de aur și de vânt” [8 p. 127]. Relevăm în lirica poetei starea de adorație, prin idealizare/ idolatrizare, anume a calităților trupesti ale bărbatului. Trupul lui, descris erotic, seduce, în primul rând: „Ah, mă înspăimânt: ești prea frumos!/Părul tău pe care cade seara/ strălucește fastuos și tragic/ca ecoul sângelui pe scuturi./Ochii tăi continuați în aer/ curentează lucrurile casei,/se deschid sertarele, covorul/ curge ca un râu, pe scări în jos./Dinții tăi stelați, fulgerători,/ parcă-mi mușcă inima adâncă./Ah, mă înspăimânt: ești prea frumos” [8 p. 189]. Totodată, trupul bărbatului adorat naște obsesii și dorințe în sufletul femeii: „Oriunde mă duc, orice-aș face,/ ochii tăi galbeni să-mi încremenească aproape,/să-i sorb în pahare, în fructe să-i mușc,/să-i văd pe coperta de carte,/în lună, pe coapsa mea stângă,/în somnul de sâmbătă noaptea și-așa mai departe” [8, 136] sau „M-aplec pe-acolada trupului tău/și te mângâi de departe/lăsând între mâna mea și tine/ o formă de aer aidoma ție” [8 p. 136]. Eul liric feminin din lirica N. Cassian devine seducător nu prin frumusețea fizică (practic, în lirica poetei, nu vom găsi imagini ale eului feminin, precum celebrele descrieri eminesciene („de-aur părul”, „mai mândră decât orice stea” sau blagiene („ochi - izvorul din care curge noaptea peste văi și peste șesuri acoperind pământul cu o mare de lumină”). Ea, femeia, devine seducătoare prin dorințele ei erotice, trupesti, care iau forma unor promisiuni, făgăduințe date bărbatului: „Îți făgăduiesc să te fac mai viu decât ai fost/vreodată./Pentru prima oară îți vei vedea porii/deschizându-se/ca niște boturi de pești și-ți vei putea asculta/rumoarea sângelui în galerii/ și vei simți lumina lunecându-ți pe corneele/ ca trena unei rochii; pentru prima oară vei înregistra înțepătura gravitației/ca un spin în călcâiul tău,/ și omoplații te vor dura de imperativul/ariilor./ Îți făgăduiesc să te fac atât de viu, încât/ căderea prafului pe mobile să te asurzească,/ să-ți simți sprâncenele ca pe două răni/ în formare/și amintirile tale să-ți pară că încep/de la facerea lumii” [8 p. 174]. Așadar, potrivit N. Cassian, experiența erotică profundă este o cale, un mijloc de redescoperire a sinelui. Totodată, prin relația de apropiere intimă, în care partenerii se ajută reciproc să exploreze și să înțeleagă mai bine complexitatea vieții și a emo-

țiilor, individul poate depăși limitele impuse fie de societate, fie de el însuși. În această ordine de idei subliniem că autoarea nu este dominată de seria de evenimente externe din care s-ar constitui viața umană, dar de ceva intim, care pulsează din interior. Altfel spus, e vorba despre o autodescoperire și revitalizare prin apropierea trupestă.

Orice proces al desăvârșirii prin iubire implică două etape: una senzitivă, pământeană și una spirituală, cerească. Prin neîndeplinirea primei condiții, cea de-a doua ar fi imposibilă, creând doar iluzia acelei iubiri dorite. Chiar dacă la N. Cassian relația intimă este atât de dorită, iar întâlnirile celor doi se reduc, în cele mai dese cazuri, la plăcerea trupestă, totuși, în viziunea autoarei, iubirea rămâne sentimentul pur, măreț, ce nu poate fi profanat. „Mâna să-mi fie curată/ Când mă apropii de tine,/ Ochiul meu fără de pată/ Așa se cuvine/ Pasul statornic să-mi fie/ Când mă apropii de tine,/ Cântecul fără trufie -/ Așa se cuvine”, susține poeta N. Cassian [8 p. 76]. Astfel, putem afirma că autoarea sublimează/ înnobilează iubirea ca stare trăită, fapt ce ne determină să reformulăm teza lansată mai sus, conform căreia fără iubirea senzuală cea spirituală ar fi imposibilă, în formula că o iubire trupestă, nealimentată de una spirituală, devine, dacă nu imposibilă, cu certitudine, vulgară, banală, instinctuală. Prin urmare, lirica de dragoste a Ninei Cassian urmează a fi citită nu din perspectiva contradicției dintre cele două tipuri de iubire, ci din cea a contopirii acestora, contopire necesară pentru întregirea, refacerea, prin cele două entități, a omului originar. Este ceea ce ne oferă lirica poetei Nina Cassian.

Concluzii

Explorarea conceptelor de senzualitate și erotism din perspectivă filosofică a oferit cadrul teoretic necesar pentru a înțelege profunzimea și complexitatea acestor dimensiuni ale umanului. Am văzut că, în tradiția gândirii occidentale, senzualitatea nu este doar o experiență a simțurilor, ci o formă de percepție esențială pentru cunoaștere, trăire și creație. Erotismul, la rândul său, transcende simpla manifestare instinctuală, devenind, în viziunea unor filosofi precum G. Bataille, M. Foucault sau Ju. Kristeva, o experiență a limitei, a alterității și a transgresiunii simbolice. Pe acest fundal conceptual, analiza poeziei Ninei Cassian a relevat felul în care lirica sa valorifică aceste dimensiuni într-un registru profund personal, îmbinând rafinamentul estetic cu sinceritatea trăirii.

Poeziile examinate conturează o poetică a intimității, în care trupul devine limbaj, iar dorința – sursă de expresivitate și reflecție. Fie că este ludică, melancolică sau gravă, vocea lirică a Ninei Cassian păstrează o conexiune autentică cu senzorialul și cu afectivul, construind un univers poetic al apropierii, al vulnerabilității și al libertății interioare. Prin această dublă abordare – teoretică și aplicată –, am putut înțelege că senzualitatea și erotismul nu sunt simple teme în poezia Ninei Cassian, ci structuri profunde ale sensibilității și ale actului poetic. Ele nu doar însoțesc cuvântul, ci îl modelează, îl încălzesc și îl transformă în spațiu de comuniune între trup, gând și emoție.

Referințe bibliografice

1. BATAILLE, G. *L'Érotisme*. Paris: Editions de Minuit, 1957
2. FOUCAULT, M. *Istoria sexualității I. Voința de a ști*. București: Trei, 2025
3. ROUGEMONT, D. *Iubirea și Occidentul*. București: 2000. Disponibil: <https://www.bcuculuj.ro/synfilebibdigit/cuprins/filo/cuprins000096123.pdf>
4. *Dicționar Explicativ al Limbii Române*. In: <https://dexonline.ro/intrare/senzualitate/51501/definittii>
5. NIETZSCHE, Fr. *Nașterea tragediei*. București: Cartex, 2000, 2018
6. MERLEAU-PONTY, M. *Fenomenologia percepției*. Oradea: Aion, 1999. Disponibil: <https://ru.scribd.com/document/419847494/Maurice-Merleau-Ponty-Fenomenologia-Perceptiei-1999-Aion>
7. KRISTEVA, Ju. *La Révolution du langage poétique*. Paris: Edition du Seuil, 1974. Disponibil: <https://ru.scribd.com/doc/312301406/Kristeva-Julia-La-revolution-du-langage-poetique-pdf>
8. CASSIAN, N. *O mie de poeme*. București: Cărțile Tango, 2020.